

Тоқтарбек С.
**Қытай тіліндегі мәндес
мөлшер сөздердің
семантикалық ерекшеліктері
мен тіркесу жолдары**

Қазіргі таңда ЖОО-да қытай тілін оқытудың басты мақсатының бірі – студенттерді қытай тілінде өз ойын ауызша да, жазбаша да дұрыс жеткізе білуге тәрбиелеу. Ондай нәтижеге жету үшін, біріншіден, қытай тілінің қалыптасқан жүйесін, соған негізделген өзіне тән заңдылықтарын, яғни қытай тілінің мәдениетін сақтауға тура келсе, екіншіден, сөйлеушінің айтайын деген ойының қарым-қатынасының мақсатына сай тілдік құралдарды, амал-тәсілдерді орынды, дұрыс қолдануға жетілуі керек. Мақалада қытай тіліндегі мәндес мөлшер сөздердің семантикалық ерекшеліктеріне талдау жасалады. Мәндес мөлшер сөздердің тіркесу жолдары мен өзара айырмашылықтары айқындалады. Сонымен қатар, қытай тіліндегі мәндес мөлшер сөздерді оқытудың тиімді жолдары қарастырылады.

Түйін сөздер: қытай тілі, мәндес мөлшер сөздер, семантикалық ерекшелігі, тіркесу жолдары, оқыту әдістері.

Toktarbek S.
**Ways of interaction and features
of similar semantics meaningfully
measure words in Chinese
language**

At the present time in higher education institution one of the main goals of teaching Chinese language is teaching students to correctly use the writing skills and speaking skills. In order to achieve this goal, at first need be installed system of Chinese language faces in the original rules, the reservation of the culture of the Chinese language. Secondly, thoughts that the speaker wants to convey to the relationships must use suitable methods of correct pronunciation. In the Chinese proverb similar meanings of counting words make parsing (or different) of the specifics of the semantics. Similar measure words with the interaction path also have their differences. At the same time, the Chinese word counting seek profitable ways of language learning.

Key words: chinese language, similar meanings of counting words, method of teaching, specifics of semantics, profitable ways.

Тоқтарбек С.
**Пути взаимодействия
и особенности семантики
схожих по значению счетных
слов в китайском языке**

В нынешнее время в высших учебных заведениях одной из главных целей обучения китайского языка является грамотное использование письменной и устной речи. Для того чтобы добиться этой цели необходимо, во-первых, установить систему обращения китайского языка по своеобразным правилам, то есть с сохранением культуры китайского языка; во-вторых, для передачи мысли использовать подходящие способы правильного произношения. В пословицах китайского языка делают разбор (или различаются) счетных слов, близких по значению, по особенностям семантики. У счетных слов, близких по значению, вместе с путями взаимодействия есть также и свои отличия. Вместе с тем, китайские счетные слова помогают в поиске выгодных способов обучения языка.

Ключевые слова: китайский язык, счетные слова, близкие по значению, особенности семантики, пути взаимодействия, методы обучения.

ҚЫТАЙ ТІЛІНДЕГІ МӘНДЕС МӨЛШЕР СӨЗДЕРДІҢ СЕМАНТИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ МЕН ТІРКЕСУ ЖОЛДАРЫ

Қазіргі заман қытай тілінде семантикалық тұрғыдан ерекшеліктері бірдей мөлшер сөздерді мәндес мөлшер сөздер деп атап келеді. Алайда, мәндес мөлшер сөздер тобына жататын мөлшер сөздердің қолданылуы әртүрлі болады. Мәндес мөлшер сөздердің мағыналық жақтағы ұқсастығы және олардың арасындағы айырмашылығы – қытай тілін оқып жатқан студенттердің бас ауыртатын түйткілді мәселелерінің біріне айналып келеді. Қазақ тілді аудиториядағы қытай тілін үйренуші студенттер екінің бірінде «оқытушы не үшін 一根羽毛-ды дұрыс, ал一条羽毛-ды дұрыс емес дейді? Қандай жағдайда 双-ды, қандай жағдайда 对-ды қолданамыз? 张 және 面-ның қандай айырмашылықтары бар?» – дейтін күманды сұрақтарды жиі-жиі қойып жатады. Сондықтан қытай тілін үйренуші студенттерге мәндес мөлшер сөздердің арасындағы айырмашылықтары мен өзіндік ерекшеліктерін дәп басып түсіндірмесек, үйренушілердің ауыртпалығын онан ары ауырлата түсуі әбден мүмкін.

Сонымен қатар, біздің байқауымызша қытай тілі деңгей емтиханында (HSK) қытай тілінің мөлшер сөздері маңызды түйіндердің бірі ретінде қарастырылған. Грамматикалық құрлымның екінші бөлігі, бос орынды толтырудың бірінші бөлігі және оқып түсінудің бірінші бөліктерінде бір-бірінен айыруы қиын мәндес мөлшер сөздер сұрақтардың таңдау жауаптары ретінде берілген. Мысалы:

(1) 从这儿一直往前走, 穿过一()很窄的马路, 就是能看见教堂。

A. 线 B. 个 C. 根 D. 条

(2) 他赶着自家的一()羊, 向镇上走去。

A. 帮 B. 批 C. 伙 D. 群

(3) 齐燕约了几个好友, 来到楼下小餐馆里饱餐了一()。

A. 通 B. 番 C. 顿 D. 阵

Жоғарыдағы (1) (2) (3) сұрақтардағы A B C D төрт таңдау жауаптарында жек-жеке мәндес мөлшер сөздер тобынан қалыптасқан. (1) сөйлемдегі 线、根、条 пішіні ұзындау заттарға қолданылса, (2) сөйлемдегі 帮、批、伙、群 – саны көп адам немесе заттарға қолданылады; (3) сөйлемдегі төрт мөлшер сөз іс-қимылдың реттік санын көрсетуге қолданылады. Сондықтан, студенттер мәндес мөлшер сөздерге қатысты емтихан сұрақтарын тапсырғанда олардың қолданылу ерекшелікте-

рін таба алмай, үнемі қателіктерге жол береді. Біз осы түйткілді мәселені назарға ала отырып, қытай тіліндегі жиі қолданыстағы мәндес мөлшер сөздер 张、面、片-дардың семантикалық ерекшеліктері мен тіркесу жолдары тұрғысынан олардың арасындағы айырмашылықтарын ішкерілей зерттеп, жан-жақты түсіндіріп беруді жөн санадық.

张、面、片-ның семантикалық ерекшеліктері.

Қытай тіліндегі мәндес мөлшер сөз 张、面、片 – жазық және тегіс пішінді заттарға қолданылады.

张 иероглифін «Қытай тілінің түсіндірме сөздігінде» *адырнаны керіліп тарту деген мағынаны білдіреді*, – деп түсіндірген. Етістік қызметін атқарады. Кейіндеп 张 етістік қызметінен айырылып, абстрактивті мағына беріп, өзекті сөзбен қатысты қимылды білдіріп келген. Бұл 张-ның грамматикалық ерекшелігінің бірінші сатысы болса, ал екінші сатыда 张 когнитивті лингвистиканың ұқсастық ұстанымы бойынша көлемі ұлғаятын немесе жайылып-ашылатын заттарға қолданылатын болған. Мысалы: 琴、屏风 т.б. Осы негізде 张 жазық және тегіс пішінді заттардың өлшемі ретінде кеңінен қолданылып келеді. Мысалы: 地图、笑脸、床、桌子 т.б.

Қытай тіліндегі заттық мөлшер сөз 面-ды «Қытай тілінің түсіндірме сөздігінде» *адамның бет бөлігін бейнелейтін зат есім*, – деп түсіндірген. Адамның бет бөлігі адамдардың сыртқы бейнесіндегі ең маңызды бөлігі болғандығы себепті, тегіс пішінді заттарға да кеңінен қолданылған. Сонымен қатар, заттардың тегіс беті сол заттың ең басты қызмет атқаратын бөлігі екендігін аңғартып береді. Мысалы: 一面镜子、一面鼓、一面国旗 т.б.

片 «Қытай тілінің түсіндірме сөздігінде» *ағаш кесіндісін дәл ортасынан қақ айыру деген мағынаны білдіреді*, – деп түсіндірген. 张 сияқты 片-де етістіктен келіп шыққан. Ағашты тігінен қақ бөлу арқылы ағаш жұқа әрі тегіс болып шығады. Уақыт өте келе ағаш кесіндісінің жұқа және тегіс ерекшелігін сақтау негізінде, осындай ерекшелікке ие заттардың өлшемі ретінде қолданылып, мөлшер сөз қызметін атқарып келеді. Мысалы: 一片树叶、一片血迹、一片面包 т.б.

Қытай тіліндегі 张、面、片-ның зат есімдермен тіркесуі.

Қытай тіліндегі мәндес мөлшер сөздердің зат есімдермен тіркесу жағдайына тоқталмас бұрын, төмендегі келтірілген мысалдарға зер салып көрейік.

a 一张床 (дұрыс) b 一面镜子(дұрыс) c 一片面包 (дұрыс)

一面床 (дұрыс емес) 一张镜子(дұрыс емес)
一张面包 (дұрыс емес)

一片床 (дұрыс емес) 一片镜子 (дұрыс емес)
一片面包 (дұрыс емес)

Қытай тіліндегі 张、面、片 – үшеуі де жазық және тегіс пішінді заттарға қолданылатын мөлшер сөздер. Ендеше жоғарыдағы мысалдардан не себепті қателік туындайды? – деген сұрақ мазалауы әбден мүмкін. Егер осы түрдегі жуық мәндес мөлшер сөздердің арасындағы айырмашылықтарды білгіңіз келсе, алдымен олардың зат есімдермен қандай жағдайда қалай тіркесетінін айқындап алған жөн.

张-ның зат есімдермен тіркесуі.

Біз көптеген тілдік материалдар топтау негізінде, 张-ның зат есімдермен қандай жағдайда тіркесетінін төмендегідей бірнеше түйінге жинақтадық:

Біріншіден, мөлшер сөз 张 ашылып-жайылатын объективтік зат есімдермен тіркеседі. Объективтік зат ашылып-жайылғаннан кейін жазық әрі тегіс пішін қалыптастырады. Мысалы:

一张弓 一张嘴 一张牛皮 一张纸

Екіншіден, мөлшер сөз 张 сыртқы пішіні өзгеше болса да, қолдану қызметі негізінен осы заттың жазық бөлігі арқылы атқарылатын зат есімдермен тіркеседі. Мысалы:

一张床 一张写字台 一张古筝 一张大炕 一张球台

Үшіншіден, мөлшер сөз 张, сонымен қатар 脸、信用卡、名片、磁盘 т.б жазық пішінді, қосымша қызмет атқаратын зат есімдердің өлшемі ретінде де қолданылады.

面-ның зат есімдермен тіркесуі.

Қытай тіліндегі мөлшер сөз 面-ге қатысты тілдік материал қарастырғанымызда 面 – мен тіркесетін зат есімдер санаулы ғана екенін байқадық. Мысалы:

一面红旗, 一面大鼓, 一面旗帜, 一面镜子, 一面金牌, 一面墙.

Мақаланың алдыңғы бөлігінде 面-ның тілдік мағыналық ерекшелігіне талдау жасап, 面-ның түпкі мағынасы адамның бет бөлігін білдіретінін айтқанбыз. Ендеше біздің қарауымызша 面 – мен тіркесетін заттың теріс және оң екі беті болады, оның үстіне осы заттың жұмыс атқаратын жағы – оң жақ беті. Адамдар сол затты қолданған кезде жұмыс атқаратын оң жақ бетіне тіке қарап тұрады. Айталық айнаға қарағанда адамның бет пішіні айнаның бетіне параллель түседі. Егер заттың қызмет атқаратын жағы оң бетінде немесе тегіс бетінде болса, 面 – мен тіркесе алады.

片 –ның зат есімдермен тіркесуі.

Қытай тіліндегі мәндес мөлшер сөздер 张、

面、片 үшеуінің арасында 片 –ның қолданылуы өте күрделі. 片 ең кішісі қағаз қиқымынан, ең үлкені кеңістіктегі заттарға дейін, көзге көрінетін заттармен де, көзге көрінбейтін заттармен де тіркесе береді. Төменде 片 –ның тіркесу жағдайына нақты тоқталып көрейік:

Біріншіден, 片 –қытай тілінде даралық мөлшер сөзге жатады. Нақты мағынасы – ағаш кесіндісін тігінен қажат бөлу дегенді білдіреді. Қажарылған ағаш жұқа әрі тегіс болғандықтан, ерекшелігі бірдей заттарға 片 қолданылады. Мысалы: 一片饼干、几片药片、几片雪花、片片落叶 т.б. Қытай тілінде даралық мөлшер сөз қызметін атқаратын 片 бөліктік мөлшер сөз қызметінде атқарып, тұтастықтан бөлініп шыққан шағын бір бөлікті ғана көрсетіп, семантикалық тұрғыдан өте кішірейтіп бейнелейтін ерекшелік-

ке де ие. Мысалы: 一小片碎纸, 几片火腿肠, 三片黄瓜片 т.б.

Екіншіден, жоғарыда біз даралықты немесе бөліктікті білдіретін мөлшер сөз 片 көлемі кіші заттарды бейнелейді – деп айтқанбыз. Десекте қытай тіліндегі 片 – мөлшер сөзі көлемі мен аумағы біршама үлкен болмысты да бейнелеп көрсетеді. Айталық: орман, дала, топтасқан ғимараттарды, сонымен қатар өзеннің, көлдің және теңіздің бетін көрсетуге қолданылады. Мысалы:

一片原始森林, 一大片沙漠, 一片沼泽, 一片天空 т.б.

Үшіншіден, 片 – мөлшер сөзі абстрактивті зат есімдерге де қолданылып, көбінде сан есім – «солардың барлығы» деген мағынада айтылады. Төмендегі кестеге назар аударайық:

视觉 (色彩) 类	听觉 (声音、语言) 类	心理 (心情和感觉) 类
金黄、雪白、碧绿、粉红、蔚蓝、火红、金亮亮、白茫茫、春光、荒凉、光秃秃、……的景象、……的场面	哭声、笑声、欢歌笑语、叫喊声、吵闹声、吟诵声、鸟叫声、蛙声、蝓蝓声、鞭炮声、雨声、老实话、谎言、甜言蜜语、责骂、冷言冷语	真情、爱心、丹心、赤子之心、好心、愁绪、思绪

Жоғарыдағы мысалдан 片-ның тіркесетін абстрактивті зат есімдері өте мол екендігін; көбінде олар көру түйсігі, тыңдау түйсігі және ішкі көңіл-күйді білдіретін зат есімдер екенін аңғаруға болады.

3. Қытай тіліндегі мәндес мөлшер сөздер 张、面、片 –ның айырмашылықтары.

Қытай тіліндегі 张、面、片 мөлшер сөздері жазық және тегіс бетті заттарға қолданылады. Қазіргі заман қытай тілінде олар қосарланып та қолданылады. Яғни бір зат есімге екі мөлшер сөз тіркесе береді. Алайда, бұл басы артық тілдік құбылыс емес, қайта әр түрлі мөлшер сөздер қолданылу арқылы сол заттың түрлі жақтарын көрсетеді.

张 және 片-ның айырмашылығы.

Алдымен төмендегі сөйлемдерге талдау жасап көрейік:

在一张不大的纸上, 可以看到整个世界和全国各地的大体情况。

有人为一个名词解释就准备了三张稿纸。

打扫干净, 一小片碎纸也不能留下。

在这18万平方米的范围内, 你看不到一个烟蒂, 一片纸屑绿树环绕着白墙红瓦。

(1)(2) сөйлемдегі 张 және 片 екеуі де қағазға қолданылғанымен, бірақ бірінің орнына екінші-

сін ауыстырып қолдануға болмайды. Себебі 张 қолданылған қағаз адамдардың ойлау жүйесінде төрт бұрышты немесе шаршы пішінді, сонымен қатар белгілі көлемі бар зат ретінде елестейді. 这张纸 –ны бүктеуге болады, ал бүктелген қағазды ашып жайғаннан кейін жазықтық пайда болады. 片 бейнелеген қағаз толық қағаздың бір кішкене бөлігі ғана, көлемі өте кіші, әдетте оны ешқандай қажетке жаратуға келмейді.

2) 张 және 面 –ның айырмашылығы

(5) 大家共坐在一张桌子旁, 但各点各的菜, 各付各的账。

(6) 历史是不可能重复的, 但历史又是一面镜子, 这似乎是古往今来都承认的道理。

张 және 面 заттың тегіс жақ бетін көрсетуге қолданылады. Алайда олардың арасында айырмашылықтар бар. 张 заттардың аз да болса қалыңдықта екенін білдіреді. Мысалы: 一张桌子. Ал 面 заттардың қалыңдық дәрежесін немқұрайды қалдырады. Себебі, адамдардың назары сол заттың атқаратын қызметіне қарай ауады. Мысалы: 一面镜子, 一面国旗.

3) 面 және 片 –ның айырмашылығы.

面 және 片 заттарды бейнелеген кезде өзгешеліктер сақталады. 片 заттарды бейнелегенде көлемін үлкейтіп те кішірейтіп те көрсете алады.

Мысалы: 一片树林, 一片树叶. Ал 面 заттарды көрсеткенде адамдардың назары сол заттың оң жақ бетіне ауады, ал 片 –де керісінше мұндай ерекшелік болмайды.

Жалпы алғанда, Қытай тіліндегі мөлшер сөздерді жаттампаздыққа ғана сүйеніп оқытуға келмейді. Мөлшер сөздерді синтаксистік, семантикалық және прагматикалық тұрғысынан талдау жасаумен қатар, студенттерден қытай тілінде белгілі деңгейде оқу-жазу қабілетін, қытай мәдениетінен, сондай-ақ лингвистикалық білімдерден мағлұматы болуын да

талап еткен жөн. Осы талаптарды қою арқылы қытай тіліндегі мөлшер сөздерді студенттердің тым қысқа уақыт ішінде дұрыс қолданып кетуі мүмкін емес шаруа. Алайда, қытай тіліндегі мәндес мөлшер сөздердің өзіндік ерекшеліктерін, тіркесу жолдарын және олардың өзара айырмашылықтарын айқындап, сонымен қатар қытай тілін оқытудың алғашқы, орта және жоғары сатыларында мөлшер сөздерді оқуды табандылықпен жалғастырғанда ғана, үйренушілердің қытай тілінің мөлшер сөздерін дұрыс қолдануына көп көмегі тиетіні сөзсіз.

Әдебиеттер

- 1 吴勇毅, 《对外汉语教学探索》, 上海: 学林出版社, 2004年版。
- 2 王洁, 从认知角度看量词“片”修辞视觉域具体名词, 《乐山师范学院》第9期, 2004年版。
- 3 金福芬, 汉语量词的语法化, 《清华大学学报》增1期, 2002年版。
- 4 房玉清, 《实用汉语语法》, 北京: 北京语言学院出版社, 1992年版。
- 5 吕叔湘主编, 《现代汉语词典》, 北京: 商务印书馆, 2002年版。

References

- 1 WuYongyi, Duiwai hanyu jiaoxue tansuo, Shanghai: Xuelin chubanshe, 2004 nianban.
- 2 Wang Jie, Cong renzhi jiaodu kan liangci “pian” xiuci shijueyu juti mingci, Leshan shifan xueyuan, di9qi,2004 nianban.
- 3 Jin Fufen, Hanyu liangci de yufahua, Qinghua daxue xuebao zeng1 qi, 2002 nianban.
- 4 FangYuqing, Shiyong hanyu yuan, Beijing: Beijing yuyan xueyuan chubanshe, 1992 nianban.
- 5 Lu Shuxiang zhubian, Xiandai hanyu cidian, Beijing: Shangwu yinshuguan, 2002 nianban.